

**Από το βιβλίο «Πολιτιστική δράση για την κατάκτηση της ελευθερίας»,
εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1977**

Οι αναλφάβητοι θεωρούνται «υποσιτισμένοι», όχι στην κυριολεξία, πράγμα που ισχύει για πολλούς απ' αυτούς, αλλά επειδή στερούνται τον «άρτο του πνεύματος». Σύμφωνα με την αντίληψη της γνώσης σαν τροφής, ο αναλφαβητισμός θεωρείται σαν ένα «δηλητηριώδες βότανο» που τοξινώνει και εξασθενεί τα άτομα που δε μπορούν να διαβάσουν ή να γράψουν. Για αυτό το λόγο λέγονται πολλά για το «ξερίζωμα» του αναλφαβητισμού για να θεραπευτεί η ασθένεια. Μ' αυτό τον τρόπο, αποστερημένες από το χαρακτήρα τους σαν γλωσσολογικά σήματα που αποτελούν συστατικά της σκέψης – γλώσσας του ανθρώπου, οι λέξεις μεταμορφώνονται σε απλές «λεξιλογικές καταθέσεις» ο «άρτος του πνεύματος» τον οποίο οι αναλφάβητοι πρέπει να «φάνε» και να «χωνέψουν»

Αυτή η άποψη για τη γνώση που στηρίζεται στην έννοια της «διατροφής» ίσως να μπορεί να εξηγήσει το φιλανθρωπικό χαρακτήρα ορισμένων Λατινοαμερικάνικων εκστρατειών ενάντια στον αναλφαβητισμό των ενηλίκων. Εφόσον εκατομμύρια άνθρωποι είναι αναλφάβητοι, «πεινώντας για γράμματα», «διψώντας για λέξεις», πρέπει να τους δοθεί ο λόγος για να τους σώσει από την «πείνα» και τη «δίψα». Ο λόγος, η λέξη, σύμφωνα με τη φυσιοκρατική έννοια της συνείδησης που υπονοείται στο αναγνωστικό, πρέπει να «κατατεθεί» και όχι να γεννηθεί από τη δημιουργική προσπάθεια των μαθητών. Νοούμενος μ' αυτό τον τρόπο, ο άνθρωπος είναι ένα παθητικό όν, το αντικείμενο της διαδικασίας με την οποία μαθαίνει ανάγνωση και γραφή και όχι το υποκείμενό της. Σαν αντικείμενο, έχει καθήκον να «μελετά» τα λεγόμενα μαθήματα ανάγνωσης, που στην πραγματικότητα είναι σχεδόν απόλυτα αλλοτριωτικά και αλλοτριωμένα, έχοντας ελάχιστη σχέση, για να μην πούμε καμιά, με την κοινωνικο-πολιτιστική πραγματικότητα του μαθητή.[...]

Με βάση μιά τέτοια αντίληψη – που ατυχώς είναι πλατιά διαδομένη – τα προγράμματα ενάντια στον αναλφαβητισμό δεν μπορούν ποτέ να αποτελούν προσπάθειες για την κατάκτηση της ελευθερίας: προσπάθειες προς την ελευθερία: ποτέ δεν θα αμφισβητήσουν την ίδια την πραγματικότητα που στερεί από τους ανθρώπους το δικαίωμα να υψώσουν τη φωνή τους - όχι μόνο από τους αναλφάβητους αλλά και απ' όλους εκείνους που είναι χειραγωγούμενα αντικείμενα σε μιά σχέση εξάρτησης. Οι άνθρωποι αυτοί, αγράμματοι ή όχι, δεν είναι στην πραγματικότητα περιθωριακοί. Αυτό που είπαμε προηγουμένως αξίζει να επαναληφτεί: δεν αποτελούν όντα «έξω από», αλλά «όντα για κάποιον άλλο». Έτσι η λύση στο πρόβλημά τους δεν είναι να γίνουν «όντα μέσα σε» αλλά άνθρωποι που απελευθερώνονται: γιατί στην πραγματικότητα δε βρίσκονται στο περιθώριο της δομής, αλλά είναι καταπιεσμένοι άνθρωποι στο εσωτερικό της.

Οι αλλοτριωμένοι άνθρωποι δε μπορούν να ξεπεράσουν την εξάρτησή τους με την «ενσωμάτσή» τους σ' αυτή καθεαυτή τη δομή που είναι υπεύθυνη για την εξάρτησή τους. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος για τον εξανθρωπισμό τους καθώς επίσης και όλων των άλλων – παρά μόνο η αυθεντική μεταμόρφωση της απανθρωποποιητικής δομής.

Απ' αυτή την τελευταία άποψη, ο αναλφάβητος δεν αποτελεί πιά ένα άτομο που ζει στο περιθώριο της κοινωνίας, ένα περιθωριακό άτομο, αλλά έναν αντιπρόσωπο του κυριαρχούμενου κοινωνικού στρώματος το οποίο εναντιώνεται συνειδητά ή ασυνείδητα σε κείνους που στην ίδια δομή τον μεταχειρίζονται σαν πράγμα. Επομένως και η διδασκαλία ανάγνωσης και γραφής στους ανθρώπους δεν είναι πια ένα ασήμαντο θέμα συλλαβισμού, αποστήθισης μιας αλλοτριωμένης λέξης, αλλά μια επίπονη μαθητεία στην αναφορά στον κόσμο με το πραγματικό του όνομα.

Στην πρώτη υπόθεση, ερμηνεύοντας τους αναλφάβητους σαν ανθρώπους περιθωριακούς ως προς την κοινωνία, η διαδικασία ενάντια στον αναλφαβητισμό ενισχύει τη μυθοποίηση της πραγματικότητας διατηρώντας την συσκοτισμένη και παραγαμίζοντας την «κενή συνείδηση» του μαθητή με αμέτρητες λέξεις και φράσεις. Αντίθετα, στη δεύτερη υπόθεση – ερμηνεύοντας τους

αναλφάβητους σαν καταπιεσμένους ανθρώπους μέσα στο σύστημα – η διαδικασία ενάντια στον αναλφαβητισμό σαν πολιτιστική δράση για την κατάκτηση της ελευθερίας είναι μια πράξη απόκτησης γνώσεων στην οποία ο μαθητής παίζει το ρόλο του υποκειμένου που αποκτά γνώσεις σε διάλογο με τον εκπαιδευτικό. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο αποτελεί θαρραλέα προσπάθεια να απομυθοποιηθεί η πραγματικότητα, μια διαδικασία μέσα από την οποία άνθρωποι που ήταν προηγουμένως βυθισμένοι στην πραγματικότητα, αρχίζουν να αναδύονται για να εμφανιστούν με απόλυτα κριτική συνείδηση.

Ο εκπαιδευτικός λοιπόν πρέπει να αγωνιστεί για ακόμα μεγαλύτερη σαφήνεια ως προς τι, μερικές φορές χωρίς να το ξέρει συνειδητά, φωτίζει την πορεία της δράσης του. Μόνο μ' αυτό τον τρόπο θα είναι πραγματικά ικανός να αναλάβει το ρόλο ενός από τα υποκείμενα αυτής της δράσης και να παραμείνει συνεπής στη διαδικασία.